

*Гришина Наталія Михайлівна,
к.держ.упр., доц., заступник начальника
відділу з координації наукової роботи та докторантури,
ХарПІ НАДУ, м. Харків
ORCID 0000-0002-3125-6741*

УДК 35.732

doi 10.34213/db.19.02.18

УДОСКОНАЛЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНИЙ ПІДХІД

Узагальнено концептуальні засади студентоцентрованого навчання як парадигми Болонського процесу; розглянуто підходи до визначення критеріїв успішності втілення студентоцентрованої моделі у вітчизняних закладах вищої освіти та окреслено низку дискусійних питань, які виникають під час її впровадження; сформульовано пропозиції щодо вдосконалення системи забезпечення якості освіти вітчизняних закладів вищої освіти на засадах студентоцентризму.

Ключові слова: Болонський процес; студентоцентроване навчання; якість вищої освіти; європейські стандарти; стейкхолдери; навчальні програми.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Аргументуючи необхідність змін в організації навчально-виховного процесу на засадах компетентнісного підходу, вітчизняні науковці та експерти все частіше вживають термін “студентоцентроване навчання” (або “студентоцентричне навчання”). Це поняття вже закріпилось в європейській вищій освіті і є важливим елементом забезпечення її якості. Характерними особливостями такого підходу виступають інноваційні методи викладання й оцінювання, активне включення здобувачів вищої освіти в освітню діяльність на засадах рівноправних партнерських стосунків з метою розвитку їх здатності до критичного мислення, формування позитивної мотивації та особистісно-професійного саморозвитку.

Формально і юридично в Україні студентоцентризм визначений Законом “Про вищу освіту”, ухваленим у вересні 2014 р., де проголошено його імплементацію головним чином за рахунок розбудови внутрішніх систем забезпечення якості вищої освіти у закладах вищої освіти (далі – ЗВО). Проте стан розбудови таких систем за результатами досліджень, які проводяться

останнім часом, носить здебільшого декларативний характер. У більшості навчальних закладів домінують традиційні освітні моделі, де студент продовжує розглядатися як пасивний набувач знань, що не передбачає його активної ролі як у формуванні навчального плану, так і управлінні закладом у цілому.

На думку відомого дослідника зазначених процесів Ю. Рашкевича, чи не найпершою причиною провалу як запровадження Болонської системи в цілому, так і системи управління якістю зокрема у вітчизняних ЗВО, є нерозуміння як освітянською спільнотою, так і вищими керівництвом освіти причин виникнення, духу та суті основних положень Болонського процесу. Саме внаслідок цього реформи, які започатковувались чи проводились, були несистемними, основні цілі не було чітко сформульовано і не покладено в основу конкретних дій, основні інструменти використовувались неправильно, без розуміння їх суті, що компенсувалось надмірною бюрократизацією, і природно викликало стійкі неприйняття та опір ЗВО [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні існує достатня кількість наукових доробок зарубіжних і вітчизняних учених, в яких представлено теоретичні засади зазначеної моделі навчання. Проблемам упровадження студентоцентрованого навчання у вітчизняних ЗВО присвячені дослідження І. Бабина, Т. Міщенко, Ю. Рашкевича, Н. Сінельнікової, Ю. Сороки, А. Ставицького, Т. Фінікова, О. Шарова та ін. Особливості залучення студентів до оцінки якості освіти та побудови студентоцентричної моделі управлінням ЗВО аналізуються в роботах Ф. Власенко, В. Головенкіна, З. Капелюк, Т. Пуденко, С. Щудло та інших науковців. Разом із тим експерти відзначають суттєві відмінності між формальними та реальними оцінками стану впровадження систем внутрішнього забезпечення якості вищої освіти на засадах студентоцентризму у вітчизняних ЗВО.

Метою статті є узагальнення концептуальних засад студентоцентрованого навчання та формулювання пропозицій щодо подальшого впровадження цієї парадигми у діяльність вітчизняних ЗВО.

Як найбільш повну інтерпретацію студентоцентрового навчання експерти визначають основний продукт європейського проекту “Час нової парадигми в освіті: студентоцентроване навчання”. “Довідкове керівництво для студентів, співробітників та вищих навчальних закладів” містить концепцію студентоцентрованого навчання, у якій визначена його сутність, принципи та цілісна конструкція. Так, серед основних принципів студентоцентрованого навчання визначено такі: опора на активне навчання; акцент на критичному і аналітичному навчанні та розумінні; рівноправний, відкритий діалог у процесі навчання; підвищення відповідальності суб’єктів освітнього процесу; рефлексивний підхід до навчання і виховання (як з боку студента, так і з боку викладача); взаємоповага учасників освітнього процесу; розширення автономії студента; академічна мобільність та ін.

Студентоцентроване навчання означає “створення можливостей”, а не “інформування”. Отже, у загальному розумінні, студентоцентричне навчання – це технологія спрямованості освітнього процесу на компетенції як результати навчання, на активне включення здобувачів вищої освіти в освітню діяльність на засадах рівноправних партнерських стосунків, із метою розвитку їх здатності до критичного мислення, формування позитивної мотивації та особистісно-професійного саморозвитку.

Разом із тим Ю. Рашкевич застерігає від ототожнення цієї нової парадигми вищої освіти із концепцією вільного вибору студентами навчальних дисциплін, яку, своєю чергою, часто і не зовсім правильно називають можливістю студентів вільного вибору навчальної траєкторії. Очевидно, що парадигма студентоцентрованого навчання передбачає і навіть заохочує певну свободу для студентів у виборі навчальних дисциплін, але загалом це різні речі. Можлива побудова студентоцентрованої освітньої програми із мінімальним вибором студентами навчальних дисциплін, натомість існує багато орієнтованих на викладача (викладацькоорієнтованих) освітніх програм, які допускають значно більший вибір студентів.

В основу студентоцентрованого навчання покладено ідею максимального

забезпечення студентам їх шансів отримати перше місце на ринку праці, підвищення їх “вартості” у працедавців, задоволення тим самим задоволення потреб останніх. Співпраця освітян та працедавців у створенні та реалізації навчальних програм набуває особливої важливості [8].

Отже, ми переконані, що засади студентоцентрованого навчання повинні буди закладені у самому змісті вищої освіти, а не лише через розбудову внутрішніх систем забезпечення якості вищої освіти як окремої складової. Слід погодитись із вітчизняними експертами, що головною місією модернізації освіти в Україні є підвищення якості вищої освіти через тісний взаємозв'язок між студентоцентричним учінням, викладанням, оцінюванням, який забезпечує результати навчання [9].

Досягнення цілей студентоцентричного навчання можливе в разі вирішення таких основних завдань:

- підготовка студентів до життя як активних громадян демократичного суспільства;
- підготовка студентів до професійної діяльності;
- забезпечення особистісного розвитку студентів;
- формування потреби в навчанні впродовж життя.

Як уже зазначалось, вітчизняні ЗВО поступово упроваджують принципи студентоцентризму в освітньо-виховний процес. Для того, щоб цей процес був більш зрозумілим і з метою формування конкретних пропозицій для успішного просування цієї парадигми, важливою є розробка певних критеріїв успішності впровадження студентоцентричної моделі у вітчизняних ЗВО. Таку систему оцінювання було запропоновано колективом авторів під керівництвом Т. Фінікова й О. Шарова, які сформулювали її цілі, завдання та інструменти.

Отже, на думку науковців, до кількісних і якісних інструментів, що характеризують успішність впровадження студентоцентричного навчання, належать:

- наявність широкого поля можливостей у формуванні власних освітніх траєкторій студентів (в т.ч.: різні шляхи доступу до вищої освіти, можливість

здобуття другої спеціальності, право на перехресний вступ до магістратури та докторантури, визнання набутих в практичній діяльності компетенцій, широкий спектр варіантів здобуття програм післядипломної освіти);

– доступність навчання за сучасними інтерактивними методиками; забезпечення активної участі студентства у формуванні змісту навчання (навчальне партнерство замість викладання, використання інтенсивних та інтерактивних технологій навчання, можливість вибору викладача та побудови комунікації з ним в електронному середовищі);

– ресурсна підтримка створення середовища студентоцентричного навчання; стимулювання академічної мобільності та її організаційно-фінансове забезпечення (достатність фінансового та кадрового забезпечення для малогрупового та індивідуалізованого навчання, наявність сучасної матеріально-технічної бази та технічних засобів навчання; пропозиція сучасного навчального контенту та доступу до актуальної наукової інформації, у т.ч. іномовної);

– стимулювання академічної мобільності та її організаційно-фінансове забезпечення (пропозиція програм національної та міжнародної мобільності на прийнятних умовах, підготовка претендентів до участі в академічній мобільності та тренінги крос-культурної адаптації, визнання здобутих кредитів, періодів навчання та кваліфікації);

– формування потреби та заохочення соціальної активності студентства (участь в управлінні навчальним закладом та національною (регіональною) системою освіти, долучення до громадської та політичної діяльності, включення до волонтерської та просвітницької роботи);

– пробудження прагнення до наукової роботи та внутрішньої потреби в дослідницькому пошуку (гарантований доступ до лабораторій, обладнання та ресурсів, можливість участі в міжнародних та національних наукових проектах та форумах, підтримка студентських стартапів та інноваційних ініціатив) [7].

Цілковитим погоджуючись з експертами, доцільно додати до визначеного переліку такий критерій, як забезпечення умов для особистісно-професійного

саморозвитку студентів (наявність лабораторій, центрів підготовки та професійного спрямування чи інших подібних структур).

Разом із тим, необхідним є не лише представлення критеріїв для з'ясування “рівня студентоцентризму”, не менш важливим є визначення показників та індикаторів, які б демонстрували успішність чи невдачу запровадження цієї парадигми. Це питання на сьогодні ще не отримало належного висвітлення та розробки. Серед основних індикаторів дослідники на сьогодні виділяють такі:

- наявність гнучких навчальних планів; забезпеченість навчальними інформаційними ресурсами;
- можливість впливу студентів на розробку критеріїв, правил, процедур оцінювання;
- залучення студентів до розроблення, затвердження та моніторингу освітніх програм;
- наявність процедур розгляду скарг студентів;
- зростання студентської активності в організації освітнього процесу.

На нашу думку, як реальні показники чи індикатори успішності можна розглядати й позитивну динаміку кількості студентів та викладачів, які беруть чи брали участь у різних видах мобільності, а також кількості випускників, працевлаштованих за фахом або у великі компанії. Тобто моніторинг студентів треба проводити здебільшого не “на вході”, а “на виході”.

Для формулювання пропозицій щодо подальшого втілення цієї парадигми у вітчизняних ЗВО, з'ясуємо “рівень студентоцентризму” в цілому та системи забезпечення якості освіти зокрема в ЗВО, які очолюють академічний рейтинг закладів вищої освіти України III, IV рівнів акредитації “Топ-200 Україна 2019”, використовуючи інформацію з їх сайтів [1].

Спершу слід зазначити, що майже всі вітчизняні ЗВО у 2018/2019 навчальному році затвердили свої “Положення про систему забезпечення якості освіти та освітнього процесу”. Можна назвати й низку інших документів, які демонструють упровадження студентоцентрованого підходу у діяльність ЗВО.

Це “Положення про академічну мобільність студентів, аспірантів, докторантів, науково-педагогічних та наукових працівників” та “Порядок організації навчання студентів за міжнародними програмами подвійних дипломів” у Національному університеті “Львівська політехніка”. Основними передумовами відкриття спеціалізації в цьому університеті визначено такі: потреби ринку праці у фахівцях відповідного профілю, підтверджені листами – зверненнями від підприємств, організацій, установ – потенційних працедавців та кількісні показники потреби ринку праці у фахівцях відповідного профілю. Це і “Положення про порядок реалізації студентами права на вільний вибір навчальних дисциплін” у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

Участь в управлінні університетом всіх стейкхолдерів визначено одним із пріоритетів політики управління в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна. Так, “Моніторинг всіх напрямів освітньої діяльності” передбачає як самооцінку навчального закладу, так і оцінку діяльності закладу студентами, випускниками, працедавцями, а також міжнародними рейтинговими агенціями. “Положення про студентське самоврядування” передбачає, що студенти беруть участь у забезпеченні та контролі якості освітнього процесу, вносять пропозиції щодо змісту освіти, навчальних планів і програм. У складі Управління якістю освіти цього університету працює Навчальний центр практичної підготовки і працевлаштування, серед напрямів діяльності якого – сприяння працевлаштуванню студентів та випускників університету, їх адаптування до динаміки попиту на фахівців на ринку праці.

Метою рейтингової системи оцінювання результатів навчання студентів у КПІ ім. Ігоря Сікорського, про що зазначено у відповідному положенні, є: підвищення мотивації студентів до активного, свідомого навчання, забезпечення систематичної самостійної роботи протягом семестру та відповідальності за результати навчальної діяльності; встановлення постійного зворотного зв'язку з кожним студентом та своєчасне коригування його навчальної діяльності; забезпечення змагальності та здорової конкуренції у

навчанні; підвищення об'єктивності оцінювання результатів навчання студентів; зменшення психологічних, емоційних і фізичних перевантажень у період екзаменаційних сесій та ін.

Отже, в зазначених вище університетах, як і в багатьох інших вітчизняних ЗВО, є намагання забезпечити принципи студентоцентрованого навчання. Разом з тим експерти, які брали участь у підготовці цьогорічного рейтингу “Топ 200 Україна 2019”, одностайні в тому, що практично незмінною залишається тенденція великого розриву між потребами ринків праці України і результатами роботи університетів за моделлю сучасних знань, головними компетенціями і практичною якістю підготовки фахівців.

Висновок про те, що розбудова внутрішніх систем забезпечення якості освіти у багатьох ЗВО фактично імітується або підміняється формальними діями, можна знайти й у звіті “Впровадження локальних систем управління якістю в українських університетах”, підготовленому Міжнародним фондом досліджень освітньої політики. Оскільки побудова систем внутрішнього забезпечення якості може здійснюватися за різними моделями, вибір яких віднесено до автономної компетенції ЗВО, завданнями даного дослідження було виявлення домінуючих тенденцій розвитку локальних систем гарантування якості. Цікавими для узагальнення є суттєві відмінності між формальними та реальними оцінками стану впровадження систем внутрішнього забезпечення якості, які давали самі ж представники зазначених структур. Наведемо лише декілька з них.

Автори дослідження відзначають, що переважна більшість ЗВО на рівні самооцінки декларує у себе наявність окремих елементів (зокрема, йдеться про забезпечення якості освітніх програм, забезпечення якості викладання та оцінювання, забезпечення якості результатів навчання та якості роботи студентів). Разом із тим серед ключових проблем у запровадженні систем забезпечення якості освіти відзначають перманентну зміну “правил гри” в системі вищої освіти, брак власних ресурсів та наявність відчутного опору частини персоналу.

Українські ЗВО декларують доволі високу інтенсивність у перегляді своїх освітніх програм – оновленні діючих, відкритті нових та закритті старих. Проте, аналіз відповідей на більш конкретні запитання дав авторам опитування зрозуміти, що оновлення мають радше “косметичний” характер (перекомпонування кредитів, навчальних дисциплін тощо), аніж є ґрунтовним переглядом освітньої програми.

Відповіді респондентів демонструють достатній рівень уваги до думок основних стейкхолдерів – адміністрації ЗВО, викладачів, працедавців, студентів, власників / органів управління ЗВО, абітурієнтів та їхніх батьків. Однак додаткове зондування показало, що в першу чергу до уваги беруться представники “внутрішньої” аудиторії (адміністрація, власники, викладачі, студенти), тоді як точка зору “зовнішньої” аудиторії (абітурієнтів, їхніх батьків та працедавців) досліджується меншою мірою.

Вивчення потреб стейкхолдерів, як декларують представники ЗВО, відбувається шляхом організації та проведення власних досліджень, проте дослідження продемонструвало брак в академічній спільноті комунікативних навичок та досвіду взаємодії, обмеженість фінансових і кадрових ресурсів для систематичних моніторинґів, важкодоступність ключових цільових груп для проведення опитувань (передусім абітурієнтів та їхніх батьків), недостатню компетентність у розробці інструментарію для вивчення думок тощо [2].

Отже, слід зауважити, що засади студентоцентризму повинні знайти відображення не лише в декларативних документах будь-якого закладу вищої освіти, а й в усіх ланках освітнього процесу, в т.ч. освітніх програмах, підхід до складання яких зміщується в площину консультацій із усіма зацікавленими сторонами. За визначенням Ю. Рашкевича, студентоцентровані програми вимагають зміни парадигми, а отже – зміни способу мислення викладачів, відповідальних за розроблення та реалізацію освітніх програм. Першим етапом побудови такої освітньої програми експерт подає такий: визначення потреби та потенціалу програми (консультації з науковцями, в т.ч. зовнішніми, потенційними студентами, роботодавцями тощо). Це дасть змогу перевірити, чи

є потреба в даній програмі, чи відповідає вона встановленим або новим професійним вимогам.

Такі консультації, на нашу думку, повинні стати відправною точкою в процесі розробки сучасних освітніх програм, і це доводять результати численних опитувань, які проводяться серед роботодавців та безпосередньо студентів останнім часом. Так, більшість студентів, у цілому погоджуючись з тим, що університет – це місце, де виховується нова еліта, публічні інтелектуали нації, переконані, що не можна побудувати якісного підґрунтя для виховання на тому, що далеко від сучасності чи взагалі не відповідає вимогам часу. На їх погляд, деякі навчальні предмети “давно загубились у просторі та часі”, програми не відповідають запитам, курси часто дублюються. Все це заради “всебічного розвитку”, який давно себе не виправдовує. Лише четверта частина осіб, які навчаються, погоджуються з твердженням, що вища освіта в Україні дає можливість знайти достойну роботу. Питання вибору професії – це можливість в майбутньому отримати хорошу роботу. Принаймні так вважає більше половини українських студентів, відповідно до опитування, проведеного компанією GfK Ukraine. Серед причин вибору університету лідирує його престижність та високі шанси на працевлаштування.

Якість вітчизняної освіти не відповідає й очікуванням роботодавців. Рівень випускників вишів, навіть найпрестижніших, і очікуваний рівень кваліфікації молодих спеціалістів суттєво відрізняються. Згідно з результатами опитування керівників, кожен п'ятий працедавець вважає низький рівень кваліфікації робочої сили проблемним фактором для власного бізнесу. Наприклад, відповідно до дослідження Світового Банку, 4 з 10 компаній, що працюють у ключових сферах, заявляють про значний розрив між навичками, які мають їх робітники, та цілями, які ставить перед собою бізнес. Зокрема, майже половина компаній в аграрному секторі та сфері виробництва харчових продуктів – одній з найперспективніших в Україні – незадоволені знаннями та навичками претендентів на роботу. Схожою є ситуація у інших галузях [4].

Так, за словами Вікторії Шубіної, HR-спеціаліста великої міжнародної ІТ-

компанії, найбільша проблема, причина якої, в тому числі в освіті, – це погано розвинуті у претендентів на роботу саме “soft skills”. Перш за все – це комунікаційні навички, нестача яких відчутна уже на співбесіді. По-друге, це самопрезентація. Наша освіта не вчить, як себе правильно “подати”. Третє – це самоорганізація, “self-management”, уміння розподіляти свої задачі, делегувати, а також, що дуже важливо, тримати “work-life balance”.

В європейському словнику все популярнішим стає термін Employability (придатність до працевлаштування), який характеризує сукупність знань, умінь, навичок, володіння підходами для вирішення виробничої ситуації, а також здатність і бажання до неперервного удосконалення та професійного розвитку. Опитування серед європейських працедавців показала, що шанси отримати належне місце на ринку праці найбільше залежать саме від навичок, що характеризують придатність до працевлаштування [8].

Над усіма цими навичками, за словами роботодавців, має працювати українська освіта, що вже давно та досить успішно робить система вищої освіти в ЄС. Тому не дивно, що європейський диплом суттєво підвищує шанси знайти бажану роботу.

Загалом же у країнах ЄС спостерігається перехід від аналізу потреб у кваліфікаціях на національному рівні до аналізу затребуваних кваліфікацій на регіональному й місцевому рівнях, а також на рівні підприємств. У результаті – поряд із великими державними структурами виникають невеликі приватні структури, які займаються такими дослідженнями й розробками.

Наприклад, у Великій Британії існують Галузеві Ради з розвитку професійних умінь (SSC), діяльність яких регулюється Асоціацією щодо формування професійних умінь для галузей. Ради розробляють рекомендації з удосконалення програм професійної підготовки спеціалістів, кваліфікаційні стандарти тощо. У свою чергу, роботодавці активно працюють у радах, беручи участь у сертифікації кваліфікацій випускників.

У Фінляндії варто відзначити співпрацю між навчальними закладами та організаціями регіонального розвитку. Це допомагає усунути дублювання

підготовки й навчання за однаковими спеціальностями і “перевиробництво” фахівців, незатребуваних на ринку праці.

Відтак, ми бачимо, що зв'язок між сферою освіти та ринком праці неможливий без отримання адекватної інформації про зміни попиту на професії та кваліфікації, швидкого реагування освіти на зміни в економіці. Тому Україні не обійтися без сучасної системи прогнозування та стратегічного планування, як на національному, так і на регіональному рівнях. Поки питання дисбалансу ринку праці та освіти не зрушить з мертвої точки, Україна і надалі втрачатиме позиції у глобальному рейтингу конкурентоздатності, а українські випускники – шанси знайти бажану роботу.

Поділяючи та підтримуючи в цілому основні засади нової парадигми в освіті під назвою “студентоцентроване навчання”, доцільно зупинитись і на низці проблемних моментів та дискусійних питань, які виникають під час її впровадження вітчизняними ЗВО, а також застережень, які висловлюють науковці.

Так, для ефективного вирішення проблеми підготовки майбутніх професійних фахівців необхідною умовою є активна участь у цьому процесі самих студентів. Це можна вважати відправною точкою для запровадження окреслених вище реформ у вищій освіті. Перспективи поширення та розвитку студентоцентризму в українській вищій освіті, як зазначає Ю. Сорока, пов'язані з певною специфікою ситуації. І найпомітнішою залишається відсутність для студентів не стільки можливостей вибору змісту та форм навчальних практик, скільки низький запит на такі права з їх боку. Впроваджуючи інтерактивні методи чи інші форми активності, викладачі стикаються із неадаптованістю студентів до навчання, звичкою пересиджувати пари, ховаючись за спинами інших. Таким чином, значною проблемою є те, що студенти невмотивовані до навчання. Отримання позитивної оцінки для більшості з них є важливішим за здобуття знань [11].

Досліджуючи зазначену проблему, Н. Сінельнікова також констатує, що під час опитування студентів старших курсів, виявили, що у 70 % провідним

мотивом навчальної діяльності є страх отримати погану оцінку, не скласти залік, виявити себе нездібним в очах товаришів, страх перед батьками, педагогами тощо. Що стосується пізнавальних мотивів та мотивів самореалізації особистості – відзначається лише у 7 % студентів [10]. Це, насамперед, обумовлене міцними патерналістськими орієнтаціями в стосунках освіти з державою та, в свою чергу, студентів з викладачами, традиційною ієрархією теорії та практики; проте головною проблемою в цьому аспекті є опосередкованість зв'язку вищої освіти та ринку праці.

Ще одне проблемне питання, яке цілком природно виникає в ході обговорення реформи вищої освіти: чому роботодавці, які закінчили вітчизняні ЗВО і сьогодні мають високі посади, звання, заробітки, соціальний статус декларують де тільки можна тезу, що наші виші нічому не вчать. А ЗВО, відповідно, висловлюють обурення – чому передові технології великі компанії купують деінде, а не інвестують у вітчизняну освіту, науку, технології, студентів?

Висновки та перспективи подальших досліджень. Всі документи Болонського процесу та пов'язані з ними задачі, в першу чергу, пов'язані зі студентами. Вони є центром, навколо якого вибудовується вся система. Отже, студентоцентричне навчання розглядається як процес якісної трансформації навчального середовища для студентів та інших осіб, які навчаються. На жаль, в Україні, за умови відсутності суспільного тиску стосовно переходу до студентоцентричного навчання, можливості та бажання впливу студентів на навчальні плани поки що мінімальні.

Узагальнення рекомендації вітчизняних дослідників дозволяє сформулювати певні висновки щодо впровадження цієї парадигми у вітчизняних ЗВО. Так, формулюють три необхідні та достатні принципи, які, на жаль, є найважчими для виконання в нашій державі. Це – мобільність членів освітянського простору, насамперед студентів (внутрішня та зовнішня); привабливість ЗВО та можливість працевлаштування. Під привабливістю ЗВО для студентів розуміють комплексну компоненту, яка включає якість та

вартість навчання, вартість проживання, доступність побутових послуг, наявність стипендіальних програм, повага до європейських та світових цінностей, відсутність міжнаціональних та релігійних конфліктів, відповідність європейським освітянським стандартам тощо.

Удосконалення процесу формування та реалізації політики забезпечення якості освіти у вітчизняних ЗВО повинно відбуватися шляхом упровадження в навчальний процес засад студентоцентризму, що передбачає: увагу до розмаїтості студентів та їхніх потреб; уможливлення гнучких навчальних траєкторій; застосування ефективних способів подачі навчального матеріалу з урахуванням специфіки спеціальностей; гнучке використання різноманітних педагогічних методів; регулярне оцінювання й коригування способів подачі навчального матеріалу та педагогічних методів; можливість урахування пом'якшуючих обставин під час оцінювання знань; виховання у студентів автономності та відповідальності; уважне ставлення до співпраці зі студентською громадою; наявність належних процедур реагування на студентські скарги та ін.

Узагальнення сучасних наукових доробок та досвіду вітчизняних ЗВО дає можливість виокремити такі напрями вдосконалення системи забезпечення якості освіти на засадах студентоцентризму:

– зміщення підходу до складання освітніх програм в площину консультацій із усіма зацікавленими сторонами. Підтримка зворотного зв'язку як із внутрішніми, так і зовнішніми стейкхолдерами (в т.ч. у формі періодичних опитувань, анкетувань тощо). Основною, але не єдиною цільовою аудиторією для проведення опитувань мають бути студенти як одержувачі надаваних закладом освітніх послуг [3]:

– залучення фахівців-практиків для викладання практикоорієнтованих дисциплін;

– ініціювання створення Регіональних рад з вироблення рекомендацій для програм та оцінювання студентів, до складу якої входитимуть представники всіх зацікавлених сторін;

– покладення в основу сучасної методики підготовки принцип навчального партнерства студентів, викладачів та дослідників, максимально скоротивши ієрархічність та дистанцію у відносинах “ЗВО – викладач – студент”;

– стимулювання мотивації до навчання;

– забезпечення умов для особистісно-професійного саморозвитку студентів (наявність лабораторій, центрів підготовки та професійного спрямування чи інших подібних структур, в окремих випадках – психологічної служби, служби адаптації першокурсників до особливостей навчання у вищій школі тощо);

– створення умов та підготовка претендентів для участі в різного роду мобільності, зокрема внутрішній.

– запровадження “змішаного навчання” як певної альтернативи зовнішній мобільності в сучасних умовах через організацію проходження студентами та викладачами різноманітних онлайн-курсів від закордонних університетів (мотивацією для студентів є теза про те, що їх конкуренція має міжнародний, а не локальний характер; для викладачів – підвищення професійного рівня з мінімальними фінансовими та часовими витратами);

– належну увагу приділяти виробленню у студентів навичок так званої придатності до працевлаштування, що охоплює такі компетентності: рівень самоорганізації, здатність до роботи в групі, уміння виконувати конкретні завдання, навички комунікації та грамотність, застосування інформаційних технологій тощо (слід зазначити, що це загальні компетентності, які не залежать від профілю вибраної професії).

Разом із тим, всі намагання запровадити найсучасніші форми та методи організації навчально-виховного процесу в конкретному ЗВО можуть бути неефективними, навіть “провальними” без розуміння всіма учасниками суті Болонського процесу та принципів студентоцентрованого навчання як основної його парадигми. Такому розумінню, сприйняттю та готовності до запровадження, в першу чергу, сприяє відповідна інформаційно-

роз'яснювальна політика кожного конкретного закладу. Тому слід повсякчасно пропагувати і втілювати ідеї студентоцентризму, що всебічно розглядаються як у зарубіжній, так і у вітчизняній сучасній науковій літературі.

Список використаних джерел

1. Академічний рейтинг закладів вищої освіти України III, IV рівнів акредитації “Топ–200 Україна 2019” URL: <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=1&id=6091> (дата звернення: 09.09.2019).
2. Впровадження локальних систем управління якістю в українських університетах : аналіт. звіт / за заг. ред. Т. В. Фінікова, В. І. Терещука ; Міжнарод. благод. Фонд “Міжнародний фонд досліджень освітньої політики”. Київ : Таксон, 2018. 88 с.
3. Грибко О. В. Створення рейтингових систем в університеті: досвід США для України. *Державне будівництво*. 2019. № 1. DOI: <https://doi.org/10.34213/db.19.01.09>. URL: <http://db.journal.kharkiv.ua/index.php/db/article/view/36> (дата звернення: 09.09.2019).
4. Майструк С. Чому українська освіта не готує до потреб сучасного ринку праці. URL: <https://tyzhden.ua/Economics/173301> (дата звернення: 09.09.2019).
5. Матвіїшин І. Хочете змінити вищу освіту? Запитайте у роботодавців, як саме. URL: http://tvoemisto.tv/news/hochete_zminyty_vyshchu_osvitu_zapytayte_u_robotodavtsiv_yak_same_81303.html (дата звернення: 09.09.2019).
6. Міщенко Т. О., Стаднік Н. В. Студентоцентричне навчання як вектор розвитку гуманітарної парадигми освіти. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2017. Вип. 17. С. 32–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2017_17_11 (дата звернення: 09.09.2019).
7. Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: моніторинг. дослідж. : аналіт. звіт / Міжнарод. благод. Фонд “Міжнародний фонд досліджень освітньої політики” ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, О. І. Шарова. Київ : Таксон, 2014. 144 с.
8. Рашкевич Ю. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти : монографія. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2014. 168 с.
9. Ревенко Т. В. Сутність та основні складники освітнього процесу у закладах вищої освіти України. *Теорія та практика державного управління*. 2018. Вип. 3 (62). С. 44–53.
10. Сінельнікова Н. О. Студентоцентроване навчання як домінанта розвитку вищої освіти. *Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис – 3. – Дод. 1: Інтеграція вищої освіти і науки*. 2015. С. 211–215.
11. Сорока Ю. Виклики та перспективи студентоцентрованої освіти. *Соціологія та суспільство: взаємодія в умовах кризи. II конгрес САУ : тези доп.* (Харків, 17–19 жовтня 2013 р.). Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. С. 179–181.

References

1. Akademichnyi reitynh zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy III, IV rivniv akredytatsii “Top–200 Ukraina 2019”. URL: <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=1&id=6091> [in Ukrainian].
2. Vprovadzhenia lokalnykh system upravlinnia yakistiu v ukrainskykh universytetakh: Analitychnyi zvit. T.V. Finikov, V.I. Tereshchuk (Eds.). (2018). Kyiv: Takson [in Ukrainian].
3. Grybko, O.V. (2019). Stvorennia reitynhovykh system v universyteti: dosvid SShA dlia Ukrainy [Creation of rating systems at the university: US experience for Ukraine]. *Derzhavne budivnytstvo*, 1. DOI: <https://doi.org/10.34213/db.19.01.09>. URL: <http://db.journal.kharkiv.ua/index.php/db/article/view/36> [in Ukrainian].
4. Maistruk, S. Chomu ukrainska osvita ne hotuie do potreb suchasnoho rynku pratsi. URL: <https://tyzhden.ua/Economics/173301> [in Ukrainian].
5. Matviishyn, I. Khochete zminyty vyshchu osvitu? Zapytaite u robotodavtsiv, yak same.

URL: http://tvoemisto.tv/news/hochete_zminyty_vyshchu_osvitu_zapytayte_u_robotodavtsiv_yak_same_81303.html [in Ukrainian].

6. Mishchenko, T.O., Stadnik, N.V. (2017). Studentotsentrychne navchannia yak vektor rozvytku humanitarnoi paradyhmy osvity [Studentcentric study as development vector for education humanity paradigm]. *Onovlennia zmistu, form ta metodiv navchannia i vykhovannia v zakladakh osvity, issue. 17*, 32–37 [in Ukrainian].

7. Monitorynh intehratsii ukrainskoi systemy vyshchoi osvity v Yevropeiskyi prostir vyshchoi osvity ta naukovooho doslidzhennia: monitorynh. doslidzh.: Analitychnyi zvit. T.V. Finikov, V.I. Tereshchuk (Eds.). (2014). Kyiv: Takson [in Ukrainian].

8. Rashkevych, Yu. (2014) Bolonskyi protses ta nova paradyhma vyshchoi osvity [Bologna process as a new paradigm for high education]. Lviv [in Ukrainian].

9. Revenko, T.V. (2018). Sutnist ta osnovni skladnyky osvitnoho protsesu u zakladakh vyshchoi osvity Ukrainy [The essence and main parts of educational process in high education institutions in Ukraine]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinni, issue 3 (62)*, 44–53 [in Ukrainian].

10. Sinelnikova, N.O. (2015). Studentotsentrovane navchannia yak dominanta rozvytku vyshchoi osvity [Studentcentric education as main feature of high education development]. *Vyshcha osvita Ukrainy, 3*, 211–215 [in Ukrainian].

11. Soroka, Yu. (2013). Vyklyky ta perspektyvy studentotsentrovanoi osvity. *Sotsiologhiia ta suspilstvo: vzaiemodiia v umovakh kryzy. II konhres SAU: tezy dop. (Kharkiv, 17–19 zhovtnia 2013 r.)*. Kharkiv: KhNU imeni V.N. Karazina, 179–181 [in Ukrainian].

Hryshyna N. M.,

PhD in Public Administration, Associated Professor, deputy head of department of scientific researches' coordination and doctorate studies,

KRI NAPA, Kharkiv

ORCID 0000-0002-3125-6741

Improving the internal quality assurance system of higher education: a student-centered approach

The concept of “student-centered learning” has already taken root in European higher education and is an important element in ensuring its quality. Characteristic features of this approach are innovative teaching and assessment methods, active inclusion of higher education applicants in educational activities on the basis of equal partnerships. The first reason for the failure of the Bologna and quality management systems in the local institutions of higher education (IHE) is the misunderstanding of the educational community, the spirit and essence of the main provisions of the Bologna Process. The development of internal quality assurance systems in many IHE is in fact imitated or replaced by formal actions. The quality of national education does not meet the expectations of employers. The level of university graduates, even the most prestigious, and the expected level of qualification of young specialists differ significantly.

The basis of student-centered learning is the idea of maximizing the chances of students to get first place in the labor market, increasing their “value” from employers, thereby satisfying the needs of the latter. Summarizing the recommendation of domestic researchers allows us to formulate some conclusions about the implementation of this paradigm in domestic IHE. Yes, three necessary and sufficient principles are formulated. This is the mobility of members of the educational space, primarily students (internal and external); attractiveness of IHE and employment opportunity. Generalization of modern scientific achievements and experience of the national IHE makes it possible to distinguish the following directions of improving the quality assurance system of education on the basis of student-centeredness:

- shifting the approach to curriculum design into a consultation area with all stakeholders;*
- involvement of practitioners for teaching practitioner-oriented disciplines;*
- stimulation of motivation for learning;*

- provision of conditions for personal and professional self-development of students;
- creation of conditions and preparation of applicants for participation in various kinds of mobility;
- introduction of “blended learning” as a specific alternative to external mobility;
- due attention is given to developing the so-called suitability for employment of students;
- the perception and willingness to introduce, first of all, is promoted by the relevant information and awareness policy of each particular institution.

Therefore, the ideas of student-centeredness, which are comprehensively considered both in foreign and in the national scientific literature, should be promoted and implemented at all times.

Keywords: Bologna process; student-centered learning; quality of higher education; European standards; stakeholders; training programs.

Надійшла до редколегії 22.10.2019 р.

